

Den, kdy byl popraven Slavomír Kratochvíl: 23. listopadu 1914

Pavel Hanulík

Je jaro 1914 a v Evropě propuká světová válka. Autonomie národů v područí Rakousko-Uherska je po atentátu v Sarajevu ještě více nejistá. Po desetiletých snahy o větší samostatnost váhají české politické špičky kudy dál. V šeru obav a nejistot jim jako pochodeň září oběť člověka, který za samostatnost Čechů dokázal položit vlastní život. Je to krev pětadvacetiletého kluka s pomněnkovými očima. Slavomíra Kratochvíla z Trnavy.

Slávek na studiích v Brně. Zdroj fotografií: Sborník Státního okresního archivu Přerov, 2014

Slávek, jak mu rodiče František a Karolína s oblibou říkají, přichází na svět 2. ledna 1889 jako jejich čtvrté ze sedmi dětí. Vyrůstá ovšem pouze se staršími Jaroslavem a Otokarem a mladší Ludmilou, jelikož zbylí tři sourozenci, Arnošt, Oldřich a Marie, umírají ve velmi útlém věku.

Vše, co Slávek v mládí prožívá, postupně utváří jeho charakterové rysy. Prvně je to jeho otec František – nadučitel, který je u všeho zásadního, co se na přelomu 19. a 20. století v Trnavě děje. Od něj získává do vínku cílevědomost, ráznost a pracovitost. Dále jsou to čtyři roky na měšťanské škole ve Vizovicích, kde se poprvé setkává s působením Sokola a jeho myšlenek. Když pak z ryze českého prostředí pokračuje na studia do Brna, naráží zde na německy mluvící většinu a rozpínavé myšlenky pangermanismu. Ty tady poprvé vnímá jako přímé ohrožení světa, který je jeho srdci tolik blízký.

Trnavský sympaták v přerovských vodách

Po vystudování průmyslové školy se Slávek přesouvá do dvaceti dvou tisícového Přerova uprostřed Moravy. Dne 1. října 1907 je přijat ve strojírenské firmě Heinik na pozici technického úředníka a postupně se zabydluje v bytě paní Havelčíkové v Kostelní ulici. Setkává se zde také se svou láskou, Hermou Hoškovou.

Po střetu ideálů v Brně, plném německého vlivu, roste ve Slávkovi smysl pro vlastenectví a hledá proto místo, kde by jej mohl v Přerově nejlépe prakticky uplatnit. Proto na konci roku 1909 vstupuje do přerovského Sokola. A jelikož jablko nepadá daleko od stromu, začíná se syn nadučitele z Trnavy věnovat zejména dorostu. Řídí se přitom vlastním heslem „mládež je naše naděje“.

Slávek se svými přáteli ze Sokola na břehu Bečvy

Slávek v sokolském kroji na rodinné fotografii 29. 6. 1914

Dobře si totiž uvědomuje, že chce-li pro svou milovanou vlast lepší budoucnost, musí vychovat mládež, z níž vzejdou lidé sebevědomí, rázní, odhodlaní a vzdělání, lidé pevných charakterů.

Do této své opodstatněné práce je tak zapálený, že s mladými Sokoly chodí i po cvičeních na procházky na březích Bečvy, pořádá pro ně besedy a rozmlouvá s nimi o nejrůznějších tématech. Jeho zanícení dorost magneticky přitahuje a mnozí z nich na něj budou později s láskou vzpomínat. Například pan Bartoš: *"Měl na nás mladé, velmi nerozumné a divoké kluky velký vliv a není divu, že mnozí z nás šli v jeho nekompromisních sokolských šlápěch."*

Po sotva roku této nadšené práce nachází Slávek ve schránce povolávací rozkaz a v září 1910 musí narukovat na vojnu. Jak bude ještě později řečeno, ta na něj má zásadní vliv. Brzy po návratu z vojenské služby, 10. listopadu 1911, při cvičení na kruzích ovšem škaredě upadl a zlomil si ruku nad levým zápěstím. Z cvičení vyřazený Slávek však nepolevuje – vytváří propracovaný plán práce s mládeží a stává se redaktorem Sokolské hlídky, pravidelné rubriky v osvětovém týdeníku Přerovský obzor. Za Sokoly je navíc zapojen do Výboru pokrokových spolků a ve Výboru pro oslavy Mistra Jana Husa je dokonce jednatelem.

Na Slávkovo veřejné počínání v Přerově krásně zavzpomínal Ing. Jaromír Souček, významný kulturní pra-

covník: *"Na prvé setkání jsem si ho zamiloval, byl příjemného zevnějšku, srdečného, bratrského jednání. Byl nejen výborným cvičitelem a vedoucím dorostu, ale také, zejména po stránce ideové, pravým vychovatelem mládeže a obě, výchovu tělesnou i duševní, úspěšně spojoval v jedno. Jeho letora vždy rušná a neklidná uváděla v pohyb bujnou světlou kštici jeho vlasů, jeho pomněnkové oči živě těkaly, jako by jim nemělo nic uniknouti, jasný zvuk jeho hlasu hlaholil při velení i zpěvu. Radost ze života, z plodné práce sokolské přímo dýchala z jeho bytosti, celý jeho zjev působil dojmem šťastného a domyšleného žití..."*

Pryč s Rakouskem!

Již od dob studií v Brně je však Slávkovi trnem v oku žití Čechů pod rakouským útlakem. Jak již bylo uvedeno, jeho vojenská služba odbývaná u námořnictva na Jadranu, představuje významný mezník v jeho životě. Zažívá zde panovačnost císařského aparátu, a taky to, jak si zde podávají ruce válku nesoucí armáda a mír slibující církev. Z církve proto po návratu z vojny vystoupí, a ještě z vojny zasílá svým blízkým dopisy, ve kterých se o panovnícké rodině vyjadřuje zcela bez ostychu. V dubnu 1911 mimo jiné píše: *"...Náš milovaný následník udělal na mne dojem staršího číšníka z větší restaurace — dobře krmeného, ale nevyspalého — pouze admirálská uniforma mu pomohla k tomu, že jsme ho odlišovali..."*

Po návratu z vojny se proto obklo-

puje lidmi a přáteli, se kterými vede vášnivé diskuse o politice. Postupně se utvrzuje v názoru, že Rakousko-Uhersko není schopno dozrát do říše, v níž by byly jednotlivé národy sobě rovnocenné. Tváří v tvář hrozbám pangermanismu se tak stává zarytým panslavistou – cítí sounáležitost s ostatními slovanskými národy a vnímá důležitou úlohu Rusů jakožto ochránců menších slovanských národů.

Podobně jako v otázce Sokola, tak i v otázce politické je Slávek na základě pečlivě uvážených názorů nekompromisní ve svých výrociích i praktických činech. Už v roce 1912 často říká: *"Byl by nejvyšší čas, abychom se degenerovaného Rakouska zbavili."* Také do Sokolské hlídky téhož roku v souvislosti s VI. všesokolským sletem bez okolků píše: *"Zatneme pěstě a rozsvítíme zraky a budeme pak se zdáti jako nezlomné planoucí pochodně uprostřed rozpoutaných živelů. A nepopustíme, až dojdeme toho, co jest naším cílem."* V běžných rozhovorech o politice pak podřívá autoritu Rakouska a silně kritizuje Čechy, kteří s Rakouskem sympatizují anebo mu jsou zcela oddáni.

Při vypuknutí světové války 28. července 1914 si je pětadvacetiletý Slavomír vědom, že situaci v monarchii nejlépe nakloní ve prospěch Čechů soustavným protirakouským odbojem v podobě zasévání protirakouských myšlenek a nálad. Naplno proto využívá toho, že kvůli zranění ruky nemůže nastoupit na frontu, a začíná s šířením protirakouské

básně „Jsme Rakušany“ od Antonína Rozsypala z Kroměříže a dvou ruských manifestů. Ty rozmnožuje nejprve s přáteli na hektografu v jeho bytě, později materiály tisknou v Rolnické tiskárně, ve které jeden z přátel pracuje. Kolem těchto odvážlivců se postupně vytváří síť lidí, kteří tyto materiály dále šíří. Samotný Kratochvíl navíc vstupuje do řad pomocného sboru na přerovském nádraží, aby tento protirakouský materiál mohl poskytovat i vojákům mířícím na frontu a zpět.

My proti nám

Osudným se Slávkovi stává 16. listopad 1914. Tohoto pondělního večera opět debatuje se Sokoly a dalšími přáteli v hostinci akciového pivovaru v Přerově. Třicet minut před půlnocí se zde zastavuje i Alois Křepelka, starosta Polkovic u Kojetína. Kratochvíl jej zapojuje do diskuse o válce a válečných výdajích, předává mu také dva výtisky básně „Jsme Rakušany“. Ty si Křepelka po odchodu čte ještě venku pod pouliční lampou. Když druhého dne o básni mluví se spoluobčany Polkovic, má být pobídnut, aby věc nahlásil policii. A Křepelka ve středu 18. listopadu ráno skutečně vyráží na četnickou stanici do Přerova Kratochvíla udat.

Alois Křepelka, který udal Slávka

V tento moment nabírají věci rychlý spád. Ve válce, která měla být brzy hotova, je totiž Rakousko od východu zatlačováno Rusy do vnitrozemí, a proto si zde musí být zcela jisto loajalitou svých obyvatel. Jakýkoliv vzdor je tedy nutno tvrdě trestat, a to za pomoci vyhlášení stanného práva. A Kratochvílův odboj je ideální příležitostí vykonat trest exemplární.

Ještě téhož dne v 11 hodin dopoledne zatýkají v práci nic netušícího Slávka. Zatčení jsou i jeho blízcí přátelé. František Volek, který s Kratochvílem u něj doma rozmnožoval kompromitující materiál, nečeká a pospíchá ke Slávkovi domů schovat hektograf i s letáky; přesto ještě téhož dne při domovní prohlídce četníci všechno nalézají. Mezitím probíhají na četnické stanici důkladné výsledky i osobní prohlídky pod velením strážmistra Schmidy, kdy jsou zadrženi i donaha vysvětlení. Po dvou hodinách výsledku končí ve vazbě nejen Kratochvíl, ale také jeho přátelé Fárek, Stejskal a Klabazňa. Ti podléhají dalšímu kolu ostrých výsledků a v devět hodin večer jsou vlakem odvezeni k polnímu vojenskému soudu v Moravské Ostravě.

Členové Sokola neváhají svým přátelům pomoci a v pátek 20. listopadu posílají do Ostravy Františka Radouška, aby se za ně přimluvil. K tomu však nedojde, Radoušek je navíc uvězněn také. Shodou náhod se všichni potkávají, a i když kompromitující materiál mezi sebou šířili navzájem, domlouvají se, že u výsledků uvedou, že všichni k materiálům přišli odjinud. V těchto dnech se ke Slávkovi snaží dostat i jeho otec František Istí s mlékařským vozíkem, bohužel ani tato akce se nepovedla.

První oběť světové války

Ocitáme se v osudovém pondělí 23. listopadu. Odbíjí devátá hodina a v soudní síni začíná hlavní soudní líčení. Jeho předsedou není

soudce, nýbrž podplukovník dr. Norbert Nortwig, který bude soudit dle stanného práva s prakticky neomezenými možnostmi. O výsledku soudu je v podstatě rozhodnuto. O tom, jak celý soudní proces vypadal, mluví nejlépe vzpomínky jeho advokáta, dr. Rudolfa Grünfelda:

„Nacházel jsem se ve své světnici a studoval spisy pro přelíčení příštího dne. Tu jsem obdržel rozkaz, abych se ihned odebral do soudní síně a převzal obhajobu při jednom řízení dle stanného práva. Odebral jsem se do soudní síně. Soudní dvůr byl shromážděn. Nevěděl jsem, kdo je obžalovaný a neměl jsem nikdy předtím příležitost s ním mluvit. Nevěděl jsem, co žaloba obsahuje. Ze skutečnosti, že přelíčení povede sám předseda soudu podplukovník auditor dr. Hortwig soudil jsem, že se jedná o mimořádně vážný případ stanného práva. (...) Slavomír Kratochvíl byl obžalován, že rozmnožoval na hektografu a rozšiřoval mezi obyvatelstvem báseň, která byla zesměšněním války. Při domovní prohlídce byl nalezen také manifest ruského cara českému obyvatelstvu. Dva svědci potvrdili, že Kratochvíl rozdával tuto báseň lidem v okolí Přerova.

Vídeňský advokát, poručík Rudolf Grünfeld, Slávkova poslední naděje

Na mou otázku, odkud má báseň, prohlásil, že byla otištěna v českém časopise »Národní noviny«. Při obhajobě začal jsem ihned s touto výpovědí a poukazoval na to, že tato báseň nemůže mít velezrádného obsahu, jelikož by před čtyřmi roky nebyla mohla v českém listě vyjít bez závaďy. Navrhoval jsem, aby tato výpověď obžalovaného byla přezkoušena, aby byla opatřena všechna čísla posledních čtyř ročníků Národních novin, a aby bylo zjištěno, že báseň byla v nich skutečně otištěna. Jelikož toto vyšetřování nemohlo být provedeno v požadované lhůtě tří dnů, určené pro provedení řízení dle stanného práva, navrhoval jsem přerušení řízení dle stanného práva a zavedení pravidelného soudního řízení.

Mé návrhy byly zamítnuty. Tím byl osud obžalovaného Kratochvíla zpečetěn. Když po provedeném přelíčení soudní dvůr se zdvihl a nepronesl ani ukončení řízení ani rozsudek, věděl jsem, že Slavomír Kratochvíl byl odsouzen k smrti. Vyhlášení rozsudku mohlo následovat teprve po předchozím potvrzení vojenským velitelem. Odpoledne kolem půl třetí hodiny sešel se soudní dvůr, obžalovaný byl předveden a rozsudek smrti byl vyhlášen. Současně oznámil předseda přelíčení, že rozsudek smrti bude proveden za tři hodiny.

V závěrečné obhajobě jsem se snažil s nehlubší procitelností a plnou vahou celé své výmluvnosti vykreslit obraz obžalovaného, jak se mi zjevil v necelé hodině přelíčení: mladistvého idealistu, prodchnutého nehlubší láskou k svému národu doporučit milosti soudu. Když jsem skončil, stihl mne vděčný pohled jeho očí. Soud také skutečně následoval mé výzvy a jednomyslně se usnesl obžalovaného doporučit milosti vojenského velitele. Slavomír Kratochvíl nebyl však omilostněn.

Dne 23. listopadu o půl šesté hodině večer byla provedena poprava. Na dvoře nacházel se pod velením důstojníka oddíl vojáků. Přišel soudní dvůr. Předseda přelíčení počal ještě jednou čísti rozsudek smrti. Slavomír Kratochvíl, pln odhodlání a klidný,

odmítl jej posuňkem ruky a následujícími slovy: »Mám toho již dost; pěkně jste mne protěžovali.« Šel klidným krokem odhodlaně na popraviště a zasažen kulkami salvy z pušek, padl okamžitě mrtev k zemi.

Slavomír Kratochvíl uchoval si až do posledního okamžiku opravdu hrdinné chování. Podstoupiv hrdinnou smrt, oduševněn nejžhavější láskou k své vlasti, zemřel jako mučedník svého národa.“

Hrdina zrozené republiky

Poprava Slavomíra Kratochvíla je okamžitě zveřejněna v novinách a obecních vývěskách „v zájmu odstrašení před podobnými činy“. Protože Slávek nikoho při přelíčení nezmínil, jsou jeho tři přátelé ušetřeni nejvyššího trestu. I tak je přerovský Sokol donucen všechny zbavit jejich členství a Slávkovy činy se stávají tabu. A udavač Křepelka? Ten se ještě v prosinci 1914 připomíná ostravskému soudu, že stále neobdržel svědečné 20 korun...

Slávkův pohřeb v Přerově 5. ledna 1919

Situace se zcela mění s koncem války a vznikem samostatného Československa. Do Trnavy se za Kratochvílovými vydává sokolská delegace, aby se omlouvala za vylovení jejich syna ze Sokola a vše

vysvětlila. Přerovští Sokoli následně organizují převezení Slávkových ostatků z Ostravy do Přerova a již 5. ledna 1919 se koná jeho veřejný pohřeb, kterého se účastní na deset tisíc lidí. Za necelé dva roky, 28. listopadu 1920, je pak nákladem města na jeho hrobě odhalen pomník.

I v této době si mnozí lidé kladou otázku, zda Slávkova oběť nebyla zbytečná, zda to nebyl marný následek jeho až naivního idealismu. Odpověď přichází od samotného prezidenta Masaryka. Dne 21. listopadu 1920 totiž pronáší tato slova: **„Smrt Kratochvílova stala se mně jedním z hlavních důvodů pro mé definitivní protirakouské rozhodnutí.“** Ovšem už dříve, v květnu 1917 v Petrohradě, se Masaryk o rakouských perzekucích vůči Čechům, kterým vévodila poprava Slávka, vyjádřil slovy: „To bylo strašné memento pro nás, vůdce. Po všem tom už nebylo možno váhat.“

V Přerově První republiky je proto Slávek oslavovaným hrdinou a mučedníkem, na kterého jsou místní patřičně hrdí. Je po něm pojme-

nována Středomoravská sokolská župa i ulice v centru Přerova. Vzpomínkové průvody ke Slávkově hrobu se v den výročí jeho smrti konají každý rok v počtu stovek osob. Roku 1924, deset let po jeho smrti, se na

Slávkovi spoluvězni Stejskal, Fárek a Klabazňa s jeho rodiči r. 1934

jeho počest koná v Přerově velké shromáždění a na budově sokolovny je odhalena jeho pamětní deska. Ta je mu také odhalena roku 1928 ve Vizovicích a roku 1933 v Moravské Ostravě na budově krajského soudu. Největší akce spojená s jeho památkou se odehrává ovšem roku

1934, jejíž součástí je, mimo jiné, měsíc a půl trvající výstava o jeho životě. Závěrečné akademie 24. a 25. listopadu se pak účastní i jeho rodiče.

Pamětní desky se Slávek v jeho rodné Trnavě dočkává až 26. června

1936. Za doprovodu Sokolů přerovských i trnavských je za hojné účasti odhalena na jeho rodném domě, dnes budově obecního úřadu. Jeho otec František při této příležitosti vzpomíná:

„Byli jsme jako rodičové, totiž já a maminka, po zprávě o popravě Slávkově úplně zničeni – otupěli. Přišlo to tak náhle, bez rozloučení, bez přípravy. (...) I když jsme se chvěli o něho, nedomýšleli jsme si nikdy tak hrozného konce. Ale jako Čechové, pocítovali jsme určitý druh pýchy, to že náš syn byl z těch, kteří své vlastenectví dokazovali i svou krví. Ale to víte, byla to taková bolestná, řekl bych zoufalá pýcha, protože se za ní skrýval silný žal nad ztraceným děckem.“

Ze strany státu přichází uznání oběti Slavomíra Kratochvíla roku 1937. Je mu udělena Československá revoluční medaile za jeho odbojovou činnost. Za Slávka toto vysoké státní vyznamenání přebírají s velkou hrdostí přerovští Sokoli.

Obecní úřad Trnava Vás srdečně zve na

OSLAVY PAMÁTKY SLAVOMÍRA KRATOCHVÍLA

**1. oběti československého odboje
a nejvýznamnější osobnosti naší obce**

Neděle 24. 11. v 15:00

Prostranství před OÚ Trnava

Slavnostní uctění památky Sl. Kratochvíla starostou obce a zástupci přerovského a vizovického Sokola

23. – 30. 11., každý den

15:00 – 19:00

Společenská místnost OÚ Trnava

Výstava o životě a oběti Slavomíra Kratochvíla. Pro každého návštěvníka je připraven upomínkový předmět

**"Smrt Kratochvílova stala se mně jedním z hlavních důvodů
pro mé definitivní protirakouské rozhodnutí." - T. G. Masaryk**